

ΤΟΥ ΜΠΟΥΚΟΒΙ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ...

Σειρά: Ballpen

Διόρθωση
Χρυσούλα Γραμμένου

Εξώφυλλο
ΜΟΤΙΒΟ ΑΕ

©2018, Εκδόσεις Τόπος και Θανάσης Σκρουμπέλος
για την Ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

ISBN: 978-960-499-270-6

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Τόπος
Πλαπούτα 2 και Καλλιδρομίου 11473, Αθήνα
Τηλ.: 210 8222835-856 Fax: 210 8222684

www.toposbooks.gr

Θανάσης Σκρουμπέλος

Του Μπούκοβι την ομάδαρα...

Έρευνα – Φωτογραφικό αρχείο
Χρήστος Πιπίνης

Πρόλογος
Ηλίας Μπαζίνας

Σημείωμα
Μπάμπης Δρόσος

Το παρόν αποτελεί επανέκδοση, με τις απαραίτητες διορθώσεις, του βιβλίου του Θανάση Σκρουμπέλου *ΜΠΟΥΚΟΒΙ. Πώς ήρθε και γιατί έφυγε*, το οποίο κυκλοφόρησε το 2009 από τις εκδόσεις Νόβολι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
Σημείωμα.....	13
Η εποχή.....	15
1965.....	23
1966: Η νέα εποχή.....	63
Η αρχή του τέλους.....	111
Μάρτσι-Μπάτσι.....	163
Χρονολόγιο & ταυτότητα αγώνων περιόδου Μπούκοβι.....	173

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με μεγάλη χαρά γράφω αυτό τον πρόλογο σε ένα σημαντικό βιβλίο, που θα ήθελα να το είχα γράψει εγώ. Από μια άποψη, θα ήταν καθήκον μου να το είχα γράψει, γιατί έζησα εκείνη την εποχή κοντά στον Ολυμπιακό και έχω εμπειρίες από πρώτο χέρι της κατάστασης, των προσώπων και των γεγονότων. Και τα γεγονότα εκείνα επιφανειακά μόνον αφορούσαν –τουλάχιστον κατά κύριο λόγο– στον Ολυμπιακό. Στην πραγματικότητα αποτελούν ένα πολύ πιο σύνθετο κομμάτι της συνολικής ελληνικής ιστορίας εκείνων των ιδιαίτερα κρίσιμων χρόνων. Το σημαντικό αυτό έργο, λοιπόν, φέρνουν πανάξια σε πέρας ο Θανάσης Σκρουμπέλος και ο Χρήστος Πιπίνης.

Το βιβλίο είναι διαμάντι για κάθε φίλο του Ολυμπιακού, προχωρεί όμως πολύ πιο πέρα από τον Ολυμπιακό. Είναι ένα χρονικό. Χάρη στο βασανιστικό ψάξιμο των γεγονότων με αξιοποίηση του άφθονου υλικού, που κανένας άλλος ως τώρα δεν ανέλαβε να προβάλει και να ζωντανέψει –είπαμε, δεν εξαιρώ τον εαυτό μου– δίνει ανάγλυφες εικόνες ενός κόσμου, που οι πιο πολλοί δεν καταλάβαμε πόσο άλλαξε σε κάποια κρίσιμα σημεία αλλά και πόσο ίδιος έχει μείνει σε κάποια άλλα. Και οι δύο διαστάσεις του ζητήματος αναδεικνύονται μέσα από τα γραπτά και τις εξαιρετικές φωτογραφίες. Συνολικά, πρόκειται για μια πολύ τίμια δουλειά. Θα ήταν ελαφρότητα εκ μέρους μου αν πρόβαλα ενστάσεις στα ελάχιστα σημεία, που μια δική μου ανάγνωση θα μπορούσε ίσως να ήταν αμυδρά διαφορετική. Δεν υπάρχει πόνημα ιστορικού χαρακτήρα, που κάποια μέρη του να μην επιδέχονται διαφορετικές αναγνώσεις. Στο προκείμενο, τα μέρη αυτά είναι τόσο λίγα και μικρής σημασίας, ώστε δεν θα άξιζε ο κόπος να αναφερθούν.

Επειδή δεν μπορούμε να μιλήσουμε για Ολυμπιακό χωρίς να μιλήσουμε για ποδόσφαιρο, ας ξεκινήσουμε λέγοντας ότι όσο δραματικά άλλαξε το άθλημα ποδόσφαιρο μέσα σε μισό σχεδόν αιώνα,

τόσο ίδια έμειναν κάποια πράγματα. Και ειδικά στον Ολυμπιακό. Ο προσεκτικός νεότερος αναγνώστης θα πληροφορηθεί, υποθέτω με κάποια έκπληξη, ότι ο Ολυμπιακός είχε ανέκαθεν πρόβλημα «αποδυτηρίων» και παραγόντων, και ίσως τελικά το εκπληκτικό δεν είναι ότι σε εκείνες τις «ερασιτεχνικές» εποχές υπήρχε τόσο μεγάλος ερασιτεχνισμός (με την κακή έννοια του όρου), αλλά το ότι στη σημερινή (σούπερ επαγγελματική) εποχή, ο Ολυμπιακός εξακολουθεί να κινείται σε πολλά και ζωτικά θέματα όπως επί βασιλείας Γ. Αθριανόπουλου, Β. Χέλμν, Π. Δούμα, Α. Ντάνου, Ε. Γκούμα, Π. Ηλιόπουλου, Δ. Παπαποστόλου και δεν συμμαζεύεται. Και τότε, μεν, η έλευση Μπούκοβι έθεσε πρόσκαιρα τέρμα στην ενδημική άλωση των αποδυτηρίων από την παραγοντάντζα, διότι ο Μαυάρος δάσκαλος ήταν μία από τις μετρημένες στα δάχτυλα του ενός χεριού φυσιογνωμίες σε όλο το παγκόσμιο ποδόσφαιρο. Τι να πάει να του πει ο κάθε ποδοσφαιροπατέρας; (του ενός πουλέν ανά παράγοντα. Ο καθένας «είχε» και από έναν παίκτη...) Ενώ σήμερα η κυριαρχία του παραγοντισμού επί των τεχνικών τιμ εξασφαλίζεται με άλλα μέσα (όπως π.χ., να μην έλθει ποτέ στον Ολυμπιακό τεχνικός μεγάλου αναστήματος!)

Πολύ εύστοχα γίνεται στο κείμενο του βιβλίου η σύζευξη της ποδοσφαιρικής συγκυρίας με την ευρύτερη ελληνική, έμμεσα και με την παγκόσμια. Και βλέπουμε, για μία ακόμα φορά, αυτό που γνωρίζουμε καλά. Ότι το ποδόσφαιρο δεν είναι –και ουδέποτε θα γίνει– ένα αυθύπαρκτο αποπιτανόμενο σε μία κάψα πανεπιστημιακού ενδιαφέροντος. Είναι ένα ζωντανό, παλλόμενο πράγμα, πραγματικά «φρέσκα κουλούρια»! Με την έννοια αυτή, όσο κι αν του γίνεται κακή και αντιλαϊκή χρήση από κάποιους εξουσιαστικούς μηχανισμούς, κρύβει πάντα μέσα του και υγιείς δυνάμεις, είναι πάντα ένα βαρέλι μπαρούτι, που κανένας δεν μπορεί, μονόπλευρα και με απόλυτη ασφάλεια, να χρησιμοποιεί αποκλειστικά σε βάρος κάποιων «απέναντι». Από την ίδια τη φύση του, το ποδόσφαιρο, είναι ένα «αντιστασιακό» σπορ. Και στις σελίδες του βιβλίου θα βρούμε τους ποδοσφαιριστές να ορθώνουν ανάστημα ακόμα και στη χούντα και μάλιστα τον καιρό της παντοδυναμίας της, όταν είχε αιφνιδιάσει σχεδόν όλους τους Έλληνες, σε θλιβερό βαθμό, και τους είχε πιάσει με τα παντελόνια κάτω. Γίνονται οι απαραίτητες αναφορές στο κεντρικό πλάνο της χούντας να αλώσει τη λαϊκή ψυχή μέσω του

αθλητισμού, και μάλιστα του ποδοσφαίρου. Έχουμε τα εγκαίνια του παραλογισμού: «αθλητισμός ίσον εθνικό θέμα». Μετάφραση από τα κινέζικα στα απλά ελληνικά: «Μην ασχολείσαι, λαέ, με το ψωμί, τη δουλειά, την παιδεία, την υγεία, την ελευθερία. Σου έχουμε γλειφιζούρια. Εν ανάγκη και μαλλί της γριάς. Και Τάμα του Έθνους!»

Επίσης έχουμε τα επίσημα εγκαίνια της γηπεδικής βίας στη δομημένη, μη αυθόρμητη, μορφή της. Μέγιστη ώθηση στην εξέλιξη αυτή έδωσε το θέμα Κούδα, το οποίο κατέληξε σε μία επίσημα αποδεκτή, αν όχι σχεδόν θεσμοθετημένη, τρομοκρατία σε βάρος του Ολυμπιακού στο γήπεδο της Τούμπας, όπου επί χρόνια απαγορευόταν να νικήσει και ξεκινούσε το πρωτάθλημα με... «βαθμούς ποινής»! Το μίσμα ήταν αδύνατο να κρατηθεί εντοπισμένο. Πρώτα ο Ολυμπιακός υπέφερε τα πάνδεινα και σε άλλα γήπεδα πλην της Τούμπας, με τη σιωπηρή επιδοκίμασία του Ασλανίδη. Και εν καιρώ η πρακτική της γηπεδικής βίας ξέφυγε από τους αγωνιστικούς χώρους, ανέβηκε μόνιμα στην εξέδρα, πήρε μορφή αμφίδρομη και από την εξέδρα βγήκε στο δρόμο, απλώθηκε πανελλήνια και έγινε κοινωνικό φαινόμενο, με ανυπολόγιστου εύρους προεκτάσεις, βάθος και νοσογόνο αντίκτυπο. Η Τούμπα προηγήθηκε χρονικά του εκτραχηλισμού του βρετανικού χουλιγκανισμού. Και αυτός μεν αντιμετωπίστηκε. Η εκτροπική και άτυπη ελληνική γηπεδική βία όμως, με τα νόθα και... ακατανόητα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, θριαμβεύει ολοκληρωτικά και μοιάζει ανεπίδεκτη αντιμετώπισης.

Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου, πάντως, και μέσα από τις θαυμάσιες φωτογραφίες αναδύονται πολλά θετικά και πολλή συγκίνηση. Όσοι ζήσαμε εκείνο τον κόσμο, τον θυμηθήκαμε και καταλάβαμε πόσο μας έχει λείψει. Τον κόσμο όπου οι παίκτες ήταν απλά παιδιά, καμάρια της γειτονιάς τους, που παρακολουθούσε με αγάπη να μεγαλώνει και να μπαίνει στον μαγικό κόσμο των μυστικών της μπάλας το νέο ταλεντάκι. Και ο κόσμος μιλούσε για τον νέο Μπέμπη, τον νέο Υφαντή, τον νέο Μουράτη. Και περιμένοντας το καινούριο παιδί να μεστώσει και να διεκδικήσει, εκείνοι οι φίλαθλοι, τόσο αλλιώτικοι από τους σημερινούς, έκαναν όνειρα, που τα πλήρωναν με τη ζωή τους –συνήθως φτωχική, ουδέποτε όμως άθλια– και ομόρφαιναν την καθημερινότητα της βιοπάλης τους... Βλέπουμε πολλές μορφές τέτοιων ανθρώπων στις φωτογραφίες του βιβλίου. Και δεν γίνεται να μην παρατηρήσουμε πόσο άνδρες,

ανδροπρεπείς φυσιογνωμίες, ήταν. Και τους βλέπουμε να γελάνε, να χαίρονται, όχι να μισούν και να φτύνουν! Μαζί στην ίδια εξέδρα του Καραϊσκάκη, ολυμπιακοί και παοκτζήδες με τα λάβαρα τους. (Πού πήγε, αλήθεια, ο πολιτισμός εκείνος;)

Συμπερασματικά, πρόκειται για ένα εξαιρετικό βιβλίο, που έχει θέση στη βιβλιοθήκη κάθε συνειδητού ποδοσφαιρόφιλου, και όχι μόνο. Μας μεταφέρει σε μία κρίσιμη ιστορική εποχή, που αξίζει να τη γνωρίζουμε και να διδαχθούμε από αυτήν, ειδικά σήμερα, που τα υποπροϊόντα και τα απόβλητα από την εκτροπή της 21ης Απριλίου 1967, πέρα από την κοινωνική τοξίνωση, που ακόμα δεν λείπει να γιατρευτεί, έμπασαν και το ποδόσφαιρο και το συνολικό αθλητισμό σε μια λογική κυνισμού, καπηλείας και φαυλότητας, που την πληρώνει και θα την πληρώνει όλος ο χώρος μας. Μολαταύτα, από τις σελίδες και τις φωτογραφίες αναδίδεται και το άρωμα ενός άλλου, πιο απλού, πιο τίμιου κόσμου, μιας πιο ζεστής, γνήσιας και ανθρώπινης Ελλάδας, όπου οι άνθρωποι, οι πολλοί καθημερινοί άνθρωποι, ήταν πιο φίλοι μεταξύ τους στο γήπεδο και στην καθημερινή πραγματικότητα. Είμαστε τυχεροί όσοι γνωρίσαμε κάποια τέτοια πράγματα, που δεν είναι πιθανό να υπάρξουν ξανά...

Ηλίας Μπαζίνας,
Αθήνα 2009

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Μάρτον Μπούκοβι ήρθε στον Ολυμπιακό τον Ιούνιο του 1965. Εγώ τον έφερα με το αεροπλάνο από την Ουγγαρία στο Χασάνι (στο Ελληνικό). Εγώ πάλι τον αποχαιρέτησα στο Σταθμό Λαρίσης, όταν έφυγε με το τρένο για να επιστρέψει στην πατρίδα του. Ως άνθρωπος και τεχνικός ήταν πολύ μπροστά από την εποχή του. Τα συστήματα που είχε επεξεργαστεί τότε είναι αυτά που, με μικρές παραλλαγές, χρησιμοποιούν σήμερα οι προπονητές διεθνώς.

Η χρυσή ενδεκάδα της εθνικής Ουγγαρίας –που κατατρόπωσε δυο φορές την εθνική Αγγλίας του σερ Στάνλεϊ Μάθιους με μεγάλα σκορ– με τον Πούσκας, τον Χιντεγκούτι, τον Λάντος και όλα τα αστέρια του τότε ουγγρικού ποδοσφαίρου ήταν δημιούργημα του Μάρτον Μπούκοβι. Αυτός ήταν ο θεωρητικός, ο επιτελάρχης και ο Σέμπες ο τεχνικός, ο διοικητής ας πούμε.

Και εδώ στον Ολυμπιακό έτσι ήταν επιτελάρχης και δίπλα του για να προπονεί είχε φέρει τον Λάντος και εγώ δούλευα δίπλα τους ως βοηθός προπονητή. Το σχεδιασμό όλων και όλο το κουμάντο στο ποδοσφαιρικό τμήμα, ακόμη και για την παραμικρή λεπτομέρεια, το είχε ο Μπούκοβι.

Το όνειρό του ήταν να κάνει τον Ολυμπιακό ομάδα που να στέκεται επάξια στα ευρωπαϊκά σαλόνια. Τα συστήματα και η τεχνική της προπόνησης που έφερε ήταν πρωτόγνωρα για εδώ. Ήταν αυτός που πρωτοέβαλε σε επαγγελματικό δρόμο όλους μας, ποδοσφαιριστές και τεχνικό τιμ. Αυτός έδωσε την πρόποσα αξία στον μασέρ και τον φυσιοθεραπευτή και τους έκανε απαραίτητους για την ομάδα. Πριν τον Μπούκοβι αυτές οι δύο ειδικότητες μόνο ερασιτεχνικά υπήρχαν. Το παράδειγμά του ακολούθησαν αργότερα όλοι οι άλλοι ελληνικοί σύλλογοι.

Ο Μπούκοβι μπορώ να πω ότι συνέβαλε στην αναμόρφωση ολόκληρου του ελληνικού ποδοσφαίρου και όχι μόνο του Ολυμπιακού.

Εγώ σπούδασα προπονητική στην Ουγγαρία. Προπονητής όμως έγινα δίπλα στον Μπούκοβι. Με τα τεχνικά εφόδια που μου έδωσε, δούλεψα ως προπονητής πάνω από τριάντα χρόνια.

Όσοι δουλέψαμε μαζί του, ποδοσφαιριστές, τεχνικοί παράγοντες, θα τον έχουμε για πάντα στην καρδιά μας αυτόν το μεγάλο άνθρωπο και αναμορφωτή του ποδοσφαίρου, τον δάσκαλο Μάρτον Μπούκοβι.

Μπάμπης Δρόσος,
Λευκάδα 2009